

## **Posudek na diplomovou práci Strukturovanost a neodvislost jednání v dilematu mateřství a interrupce**

Předložená diplomová práce se zabývá otázkou strukturovanosti a neodvislosti jednání a jejím cílem je tuto problematiku ilustrovat pomocí dilematu mateřství a interrupce. Autorovi záměry jsou ambiciózní, neboť se snaží upotřebit „pojmy i postupy, jež nemají v sociologii takovou tradici“ a „rozplést změt' vztahů strukturovanosti a neodvislosti jednání a nahlédnout ji novým způsobem v interdisciplinárním kontextu“, „připravit teoretický koncept, který by usnadnil další zkoumání strukturovanosti a neodvislosti jednání“, „k tomuto teoretickému konceptu najít adekvátní prostředky empirické evidence“ a „obsáhnout téma svébytnosti ... v dilematu mateřství a interrupce“.

První polovina práce je věnována rozsáhlému teoretickému úvodu pokrývající celou řadu témat souvisejících s otázkou jednání. Text začíná tématem rozhodování a přehledem disciplín, které se otázkou rozhodování zabývají (kognitivní a sociální psychologie, personalistika, ekonomie, politologie, sociologie, filozofie, teologie nebo medicína), klasifikací teorií rozhodování a rozlišením prvků a procesů, které do rozhodování vstupují a které během rozhodování probíhají. Od rozhodování se přechází ke pojmu vůle a k rozlišení mezi činem aktéra a událostí. Od pojmu vůle se přechází k racionalitě a iracionalitě rozhodnutí. Poté autor opouští otázku rozhodování a obrací svoji pozornost k problematice aktéra, vztahu k sobě samému, situačnímu rámci až se dostává k diskusím o determinismu jednání, subjektivnímu a objektivnímu pohledu na proces rozhodování. Tyto témata ho vedou k otázce porozumění a postuluje, že na jednání ho příliš nezajímá autorství, ale smysl. Poté se rozebírá teorie jednání Maxe Webera, za níž se vkládají dva metodologické exkurzy (jeden na témat Weberovy metodologie jednání a druhý o hranicích poznání). Poté zmíněných exkurzech se autor vrací opět k Weberovi a racionalitě a připojuje úvahy o významu emocionality, rutiny nebo úvahy o emocionalitě jako biologickém nebo psychologickém procesu. Problematika emocionality ho pak vede k fenomenologii a fenomenologickému porozumění emocím a diskusím o standardizaci či objektivaci emocí. Poté následuje další metodologický exkurz, tentokrát o aktérovi, na který navazují oddíly o sociálním rozměru aktérova poznání a vědomí, v němž se věnuje zásadní pozornost Alfredu Schützovi a jeho biografickému přístupu, a o vztahu aktéra k sobě samému. Následuje rozbor Meadovy představy osobnosti složené z Me a I. Třetí kapitola se věnuje otázce, zda lze tyto teoretické koncepty studovat empiricky. Diskutuje se přitom teorie rolí, koncept motivace a motivu, význam sociodemografických statistik, otázka identity a značná pozornost se věnuje biografické metodě. Čtvrtá kapitola se pak snaží o empirický pohled na otázku interrupcí a mateřství.

Jak je zjevné už z přehledu diskutovaných konceptů, teoretická část práce by sama o sobě vydala za samostatnou diplomovou práci. Autor je zjevně dobře obeznámen s předkládanými koncepty a souvisejícími teoretickými diskusemi a dokumentuje velmi dobrou znalost literatury, včetně literatury zahraniční, což je třeba u studenta magisterského studia zvláště vyzdvihnout.

Slabinou práce je však její empirická část a pak především to, že teoretická a empirická část nejsou ani volně provázány (v empirické části se neobjevuje žádný z diskutovaných teoretických konceptů). Jádro teoretické části spočívá v argumentaci, že rozhodování je složité, je potřeba zkoumat jak jeho objektivní, tak subjektivní složku, je nutné porozumět smyslu a motivům a teoretická část práce končí několikastránkovým rozбором biografické metody a argumentací, proč jsou kvantitativní výzkumy nevhodné k studiu rozhodování.

Empirická část práce ale začíná jednoduchým konstatováním, že je těžké najít ženy, které o interrupci uvažují, a proto se budou analyzovat demografické statistiky a *postoje k potratům* v datech CVVM.

Analýza demografických statistik spočívá v prezentaci jednoduchých grafů (v podstatě frekvencí) bez jakékoliv snahy o interpretaci nebo vzájemný vliv sledovaných faktorů. Dozvíme se tak, že na potrat chodí nejčastěji ženy se základním vzděláním, ale nikde není náznak úvah o tom, proč tomu tak je, ženy rozvedené častěji než ženy svobodné (interpretace?), či ženy s dvěma či více dětmi. Na závěr kapitoly autor připojuje „interpretaci“ statistik, která spočívá s tím, že zopakuje, které skupiny žen podstupují interrupci. Jediná snaha o interpretaci se objevuje v případě věku, kdy usuzuje, že mladé ženy nejsou připravené na mateřství nebo nemají uspokojené individuální potřeby. Implicitně se tak předpokládá, že rozhodnutí pro interrupci či mateřství muselo být důsledkem racionálního rozhodnutí, což stojí nejen v přímém protikladu celého teoretického úvodu o složitosti rozhodování, ale i empirických výzkumů na toto téma (viz např. práce Vaškové). Některé grafy jsou navíc poněkud zavádějící (v grafu 4 například vidíme dost zvláštní skokovitý trend v potratovosti žen nad 45 let, zamyslel se autor nad tím, z jak velkého vzorku žen tento index vychází?).

Po demografických rozborech následuje oddíl analyzující obecné postoje a hodnoty českých žen. Nikde však není naznačené, jak se postoje populace vztahují ke strukturovanosti a neodvislosti rozhodování. Hlavním závěrem této kapitoly pak je, že postoje k potratům souvisejí s náboženstvím, což není úplně objevené zjištění, že bohatší ženy jsou liberálnější (pozn. autor pracoval s čistým příjmem domácnosti, ale nezdá se, že by kontroloval její velikost) a že hédonistické ženy jsou otevřenější potratům.

Poté následuje část o reprodukčním rozhodovacím modelu, který považují z empirické části snad za nejproblematičtější. Autor totiž rozebírá otázku „Jak velký vliv mají nebo měly následující okolnosti na Vaše rozhodování o založení rodiny“. Základní rozhodování o založení o rodiny se ale primárně týká otázky početí nebo či nepočetí (používání či nepoužívání antikoncepce) a není vůbec jasné, proč by měly stejné faktory nebo stejné rozhodovací procesy probíhat i při volbě mezi interrupcí či mateřstvím. To je vidět i na skutečnosti, že jak autor později dokládá, většina žen o interrupci neuvažuje ani v případě neplánovaného těhotenství (viz tabulka 5).

Na základě otázek postihující skutečnosti důležité při rozhodování o založení rodiny (opět musím zdůraznit, že nikoliv interrupcích) se odhaduje faktorová analýza s pěti faktory, na jejichž základě se vytváří typologie žen při rozhodování – problém ale je, že dotazník postihuje pouze objektivní faktory a racionální motivy. Opět – zcela v negaci čehokoliv, čím se argumentovalo v teoretické části. Teprve v rozboru internetového dotazníku (označovaného za kvalitativní výzkum) se poprvé objevuje otázka případné iracionality při rozhodování. Ani v tomto případě se však neobjevuje otázka strukturovanosti a neodvislosti jednání. Konečně závěr empirické části je věnovaný sekundární analýze rozhovorů s pěti ženami, které podstoupily potrat a dospívá k závěru, že dvě ženy z pěti se rozhodovaly na základě tlaku okolí, a tak jsou příkladem strukturovanosti. V celé empirické části se víceméně ignoruje otázka případného zkoumání neodvislosti jednání.

Přes značné slabiny empirické části práce bych však ráda ocenila teoretickou část, při níž autor prokázal dobrou znalost koncepcí vztahujících se k rozhodování a jednání.

Dana Hamplová

